

ОРГАН КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНОГО СОЮЗУ ЙУГОСЛАВІЙСКИХ РУСИНОВ

РЕДАКЦІЯ И АДМИНИСТРАЦІЯ
Нови Сад, Футошки чут број 199Нови Сад 8 юля 1934.
Виходзі раз на тиждень.Предплата: на рок 50 Динари, на пола рока 25 Динари, за загранице 2 Долари
НООДИНОКЕ ЧИСЛО 1 ДИНАР

ЕКОНОМІЧЕСКАЯ КРИЗА

(Продолжение)

II.

Цо до економіко-фінансової ситуації, то не Европа, як и цали швет, находзі у время. Стари школы, економски учены и теоріи постали кратки за лъченіе кризи. Идейни струи истока и запада ше забиваю, стлукую. Выход зоз кризи гльеда ше грозничаво. Гледа ше коректура (поправка), да ше отрима система. Проби и предлоги ест вельо, алье близови лък против кризи еще нѣт.

Док Совѣти вше баржей применю капиталистички методи продукції (у вирађаню), док пеньеж як импулс (потстрек) за повекшаніе производныи достава вше векину чесц и санкцію у СССР, бо ше пеньеж нѣсчим, аньи зоз силу, аньи зоз слатко — и красноречивими словами не да заменъиц.

Дотльи у Европи и у Америки идея державного соціализма находзі на новых поборниках и следбеникох, бо ше пренашло же приватна ініціатива и шльебода тарговини, цо ше тиче корисносці — маю своё граници. На йешень ше очекуе у Британскай велька изборна борба за парламент. Рихтаю ше як упомянуты поборники державного соціализму, так и фашисти, як и припадники познатых странах парламента; и кто победзи, то напредок не знац.

Аньи льисца на древе не еднаки, гоч и випатраю з далека еднаки. Аньи ширки, аньи ширково главки з истей фабрики, у истей шкатули не еднаки, бо док ше една запальи, друга не. А як би людзе були еднаки телесно и душевно? Нѣгда людзе не буду цалком

еднаки. И управс да дараз у далекей будущности дружтвеча заедница вежные на себе, да регулише (управя) рост и расу людску, — и тэди еден человѣк гоч за еден грам будзе мудрейши од другого, гоч за 1 цм. висши, або за 1 единку моци будзе сильнейши од другого; а жени буду гоч за 1 ноту милша, красша, темпераментнейша од другой. А док вѣт телесней и душевней еднакосці, не може буц аньи матеріяльнай финансовой еднакосці. Прето комунізм як державна система неостварима. Прето комунізм принес лем разочаранія, страданія и мученія, там дзе ше проводзел. Же ше власц Совѣтов трима по дніешка, то ше трима прето, бо комунізм як система роби стално уступки прыватнай своніи; бо ше комунізм стално меня, еволовура, бо ше комунізм одрека од комунізма.

По войни у малей Австрія док соціялисти були на власти, и док соціялисти мали свойо моцнай организаціи, — безроботни доставали зос партійской каси помоц, и то одприлики половку тельо, кельо плацы мали, док мали работу.

Президент Рузвелт би любел, да може слично посцігицуц, т. е. да кажди безроботни достава плацу, помоц у пенежох або у нарави, прыватно або од держави. Алье у Америки безроботных ест на міліони, а тото друштвене старанье о безроботных у Америки ма и своих противниках. Прето тата чежня еще неостварена. Цо ше тиче явних радова, то на исти у Америки одобрени вельки пеннежни сумы.

Цо Рузвелт до тераз деломично регулисал, то бул однос меджи роботником и послодавцом (фабрикантом), меджи валалом и ва-

рошом; вредносц умней роботи и вредносц роботи рук и мишицах; вредносц варошкай фабричнай, и валалскай земледѣлскай производныи. Алье опречносци далеко еще не вировнані.

Минула швейска война зменьела душу людску. Увойни ше жило так, як да ше ютре уж муши умерац. И по войни швей так наставел жиц. Шацки себе віявили вельки права на живот, и богати и худобни. Шицки сцу добре, комотно и лехко жиц. Никто ше не хсце одрекнуц од своих потребах, навикох, комодитета, удобствах и луксузу. Каждому мало то, до ма. Кто прима, тому мало, а кто ма давац, тому велью. Пре людски egoизм чешко шицким угодзиц. Прето настала не лем криза робе (экономска), але и криза повеняя, совѣтци и морала.

Дай Боже, да ше г. Рузвелтови уда, да вицких задовольни, бо нанъго упарті очи и надъя цалого швейта. Же му ше уда, та го и други буду копирац. Же му ше не уда, то ше обавац од скруцована на право, як и на лѣво. Державни соціализм як скруцована на лѣво, ноши у себе опасносц, да не зайдзе превише на лѣво у колективизму. А скруцована на право то фашизм и сличніи системи, котри водза гу войни. И ёдна и друга крайносц би человячеству могла принесц лем страданія. Прето заключим распаратование вихода зос кризи с тим, с чим сом и почал; наиме ныич зато же конференціи не принесли добри виход и решеніе кризи — него треба буц задовольни же не наробыли од зла горшее; а кризи за то придзе край.

Прето бо сигурни виход нѣт, то державни верхи вшадзи ше притримую палиативных еволюціоно-консервативных мерох т. є. поправиц, ублагац, облегчиц животни услови. Меняю ше животни прилики, прето ше меняю и поймови. Док пред войну було допущено моцнѣйшому, да слабшого гони, же му е должен, бо закони защищовали финансово моцнѣйшого; дотльи тераз по войни видзиме обратне — як и у других державах так и у нас — видзи ше тенденція (намера) защищиц имовно слабшого. Як знаце у Югославіи спроведзена аграрна реформа и принесени закон о защите земльорадника, цо шицко указуе на тенденцію защищиц слабшого.

Една форма колективного удруженого капитала то у нас „здругарство“. То по днешка од шицких предложених проектах и методох за коректтуру (поправку) капиталистичкай системи найльепша, и цо главне випробана. Уж пред войну по цалей Европи розвило ше здругарство. Вайца, путер и холандски сир — здругаре до войни предавали по цалей Европи. У России пред войну

на задругарской основи постояли „потребильскі“, кооперативи, „Земгор“ и т. д. зоз огромним капиталом. У Немецкай зоз задругарским капиталом отворени банки, фабрики, дутяни и т. д. То така моцна и богата организация постала по войни, же г. Хитлер решел не рушац их.

По войни ожива здругарство и у Балканских державох. И на Балкану ше отверало зоз задружным капиталом банки, фабрики, тарговини за членох и т. д. зоз міліонским капиталом.

Здругарство баш подчас кризи постало важне. Ныич зато, же жито и друге зарнотунье, лем най и облечиво и др. будзе тунье. Алье фабрична роба будзе тэди найтуніша, кед ю задруги буду вирэбяц. Задруги ваш, же сцу отвориц цукерны, млины, пекарни, разни фабрики — то им потребны капиталы, а капиталы ше найду, же ше вицки землѣделцы запишу до задругох. Прето записуйце ше до аграрнай заедніцы, до Земльорадничкіх задругох. Помож себе сам, та ци и Бог поможет.

Др. Сакач

ЧУСТВО У ЦУДЗИМ КРАЮ

И гоч ми добре ту у тым kraю,
Геч шицко ето коло мнё красне,
И гоч ту исте слунечко ясне,
Мне цошка цага до завичаю'

Родино мила, kraю премили,
Мойо ше чувство у це радую,
Там храм любови цеплей будую,
Шицки ше думи гу це пришли.

1931.

К. М. Еуген

П. о. Др. М. Бойч парох

Дюрдьов

На Вашо напади у „Р. Новинох“ достал сом телью отповеди зос шицких странох же би ше ані до трох числох „Зарі“ не змесцели. Прето Вам одвит дам я бо сце ше мнё велью койчого там питали.

Цале Вашо писане не документоване, бо главни Вам аргументы: „чул сом“, „шепта ше“, „гварел ми тост и тот и ми мушиме ве-риц“. Панё сче, зоз тим ше на суду неоправдаце за ширеле клеветы. Суд Вас не будзе питац од кого сце чули же зме откальшик достали 100.000 динари, але ше прешведчи зос „Р. Новинох“ же сце туту клевету меды народ преко штампи ширели. А же ёнё клевета маце доказац же то правда и доказац же я сцекал од правди.

Биеце ше по першох же сце вельки Русин аж сце уж забули же сце Хорват. Хто свою народносц забува не може буд лепши Русин як яки є Хорват. Браца Хорвати ше лем можу радовац же го страцели а Русином би плакац, бо слабо народ с того будзе дацо мац доброго. А и показало ше. Хваліце ше зоз заслугами за руски народ (крашне би було, да Вас дахто треци похвалел а не сами) а уверени сам же то руски народ нігда не забудзе. Допомогли сце да у Коцуре медзи Русинами роздор справице и Шваба вибереце за општинского председника (хоч Швабох лем $\frac{1}{8}$ ест). У Дюрдьове, кед ше Русин, дюрдьовски син кандидовал за лікара, та сце заш кортешовали прошив Русина, як и у Коцуре. Наисце то таки вельки заслуги, же их треба уписац до исторії руского народу, да ше не забудзе. Аж так далеко ідзеце же и мою рускосц на кантар кладзеце, яки сом бул и яки сом тераз. Можеце буд спокойни же сом не забул нато же я Русин, яки сом бул пред войну, таки сом и тераз. Русини щири не лігаю „Мотиви“ то ми заряше препущиме Вам. Стари „Мотив“, руску рукавину лігаце та споминаце якишик нови „мотиви“ и бойце ше же ю ми полігаме, не, препущиме их Вам за Вашо вельки заслуги за руски народ.

Борбени сце чловек, любице кавгу (зваду) та ше до нас мирних людзох лапаце. Борба є шумна, чесна, кед є ідейна, кед є начальна. Лично нападац не за образованых людзох. Нікто Вас ані ваших землякох не рушал. Ви сами виновати же ше Хорвати споминали у „Зарі“. Основал ше Союз, а ви браца Хорвати през „Р. Новини“ по нім. Цихо зме були думаючи, же Вам то досадзи, не сцели зме згаду и „Заря“ почала виходзиц, нікто вас не рушал а ви ше ошмелєли па сце почали лично нападац. Кед сце очарнели (то ви лем думадце) шицких пришол шор и на мне прошив котрого сце інше ніч не мали ані не можеце мац лем же сом православни и то же сом бул перши медзи Русинами. То моя лична ствар, я ше не мишам до люцких вирох та не допущам ані до моей нікто да ше миша. Лем прето сце вец пришли и кед уж інші нет, дай споминай яку плацу мам и одкаль, дзе сом ше винчал и т. д. То не ідейна борба и не достойна є паноцох. Чом през „Р. Новини“ нас коло „Зарі“ не нападаю „Русини“ паноцове, але ви „Хорвати“. Да не було ваших нападох та би сце не були споминани од нас. Чи може буд уживаце, да ше о Вами пише па шицко єдно як и цо?

Нападаце Є. М. Коциша, котрого за не звершеного еще школярчика тримаце, вон Вас не руша ані „Р. Новини“ па як то випатра? То за Вас борба за рускосц? Уместо

да го похваліце, же як худобни чловек, без ичиєй помоци приватно склада гімназию, Ви го ганіце. Ані не чудо таки вельки Русин и таки високи пан не може малого школяра хваліц, муши го лем ганіц.

Же би Вашо писане достало чим крашши випатрунок и достоянство заквачели сце ше до п. Николая Д. Олеяра. Пущиме „того русинского хлапчика“ „якогошик“ Николая Д. Олеяра, най Вам да одвит бо сце го од шицких нас найжучнейше нападли.

Др. Милутин Губаш

ПРАСКАНЄ ПО „ЗАРЇ“

У „Руских Новинох“ од 29. VI. у статі „Прасканє по „Зарї“ пан о. Др. Мирко Боїч здогадал ше и мнє — „русинского хлапчика“ — и „якогошик“ Николая Д. Олеяра. Я паноцови Боїчови пред шицким барз крашне дзекуем за того „красне“ здогадане у „Р. Новине“, бо я до тераз думал, же я нікто и ніч, а тераз и я видзим же дацо вредзим, кед уж и „Руски Новини“ о мнє пишу. На тот способ слава моего мена уходзи и до найзаруценейшого руского обисца и я Вам, паноцец сердечно дзекуем и гратулирам за туту рекламу мнє и Ваших „красных мотивох“.

У своій „краснай“ и полнай зос праву християнску любову статі мили читателє, паноцец Др. Боїч твердзи, же да не вон та бим и „нешка таліги по Коцуре цагал“ (гоч сом то нігда не робел). Но я, гоч не паноцец и гоч сом не „Др.“ та бим, мили читателє, так о. Боїчови на тути „красни“ слова повед:

1) Дал бы Бог, да ше врача тути златни часи, скорей як ме паноцове „зос обисца вирвали“ — оз达尔 бим нігда не зазнал, кельо то зла и пакосци ёст на тим погубеним швеце а як, „талігаш“ (кед би такого занату у Коцуре було, а думам же у Боснії ёст) — водзел бим бригу о свой „насущни хліб“, а не о цудзих бригох, о своій торби. Мали сце ме, паноцец, послац до таких школох, дзе ше до малих діточкох леє езуитски дух и мержня на шицко цо не „католіцке“ волели сце ме нігде не посилац, та бим озда бул сретнейши „талігаш“ — од фанатизованого езуити котрим сце ме сцели зробиц. Та прето гоч сом за даяки час ёдол паноцовски хліб, (котри є лем заш од народа) „дармодармучком“, ипак сом зос таких школох, дзе недошлебодзую чловеку да своим разумом дума — сцекол (и не бандуем). А я би ше таліги цагац не ганьбел ані тераз, гоч еще рок та будзем права дипломирац (кед Бог да здравлья), бо робиц физички роботи не ганьба — ганьба краднүц и ленствовац,

як цо сце нас, паноцец, и сами научовали, док сом бул еще „русински хлончик“ (тераз мам слава Богу 24 роки а оженети сом зос Рускиню (а не зос Мадярку або зос Швабицу, а ані не зос Жидовку). Цешим ше тим баржей, бо и мой оцец худобни як и я а за свой нізки род ше нігда не заганьбим, бо гоч є вон нізки ипак є мой, ипак себе вон сам до тераз свой „насущни хліб“ зараблял и зес пейсц пальцох мнє школовал — а не жил од нічіх „руковинох“. А штредневиковного феудализма — то пан оцец барз добре зна — уж нет. Вон уж давно пошол шлідом штредневиковнай інквізиції!

Па ипак на таки способ dakого сцец уніжич найменей достойне єдного священика, котри би ше требал тримац тих красних и філозофских словох Ісуса Христа: „Любите друг друга, яко же и аз возлюбих ви“. Да ше паноцец, мили читателю, тих красних словох тримал, да ше тримал своєй церкви (дзе му єдино место) не дал би повода ані мнє ані нікому, да го дахто нападнє (особено як Хорвата котри до русских стварох штуря пальци) и була бы „мирна Бачка аж по Лапич“.

2) А цо ше тиче того писма, у котрим сом по твердзеню паноца Бойча пред роком признавал його заслуги за русски народ могол бим му, мили читателю, телью повесц:

Не познате ми, же би я Вам, паноцец, могол послац писмо такого содэржанія 5 януара 1933 зос Коцур, бо я ше у тым часу находзел у славянским, братским Београду на студийох. А же бим Вам тото писмо справди послал (любел би мой потпис видзиц!) и признал Вам у „мену народней обдрами“ Вашо заслуги за русски народ, вецка сом ше барз спрэведол, бо як знаме, валалски віберачки були у октобру 1933 (дакле после 5 януара 1933) а Ви, паноцец, котри сце справди до того часу уживали неподзелены симпатій народа не пришли сце до Коцур да зос своим авторитетом ублагаце роздор медзи народом, да го зединіце, але сце пришли ругац ше русской листи и кортесирац на швабову листу. Теды сом померал на ваги Вашу „рускосц“. (А чул сом и тото же сце по пореклу Србин. Цо тераз правда?)

А за хрибет покойных паноцох Хорватох, котри зробели добри діла русскому народу ше не треба скрывац, бо то **вони** були! Дармо Вашо даскелью пайташе буду осудзовац писане у „Зарі“ проців Хорватох, бо Ви и сами у себе мушкице признац, кед сцеце да Вам созвисц чиста, же як Хорвату Вам не спада, да ше борице проців єдней часци руского народа, котра зос таку любову прилапела

дошлебодзую да виявице явно. А гоч ме Вашо шицки одбори „осудза“ (гоч на ломачу), остатні моі слова буду лем слова славного, ческого мученіка за правду — Яна Гуса — кед горел на громади древа: „**Любце ше и правди кождому жицце!**“

Николай Д. Олеяров
канд. права

ПІСНЯ КОСАЧА

Ой ти польо, моё польо зоз житом зашате,
Ой ти польо моё благо, гей польо богате!

Ти ми радосц, ты ми дзека и дала надія,
Зос знайом це я залівал, ты била леляя.

Ой ти жито, злато чисте, вітор це коліше,
Коса брині а шерп сусци, слунечко віше више.

Слунко грее, слунко пече, а класки ше вию,
Гей а у ніх моё жажды и надії жиу!

Мила косо, гей старецька, шпивай и ти шмелю,
Най це слуха златне клаше цо ше прихилело.

Рано ставам с починути а коса ме чека,
А я на ню ошміх руцам ещи зос далека.

У першох ше шерцо верци, ой дурка та дурка,
А слунечко споза гори уж на поля джмурка.

А кед вечар слунко шеда, зной зос ліца чури,
А и коса уж вистата и вона ше хмури.

Та и ей уж досадзело телью ше вицинац,
А и шерп ше уж жалуе: чешко му ше сгинац.

8. VII. 1930. К. М. Еуген

О. Д-ру Мирку Бойч

Дюрдьов

Потписани модлім паноца да винеše мена тих цо доставаю „фрай“ „Зарю“ на читане и да докаже разруцоване так „фрай“ бо ше то мнє тиче, прето же шицки числа до тераз иду на мойо мено.

Так исто модлім Вас паноцец, да винеše мено того у котрого видзел п. Кирил Арва, коваль, громаду „наскладаней и не преданей“ „Зарі“ и кому ше питал „хто то плацел, бо друкарню цигурно требало плаціц“ а тиж и доказ же ю людзе „не сцу ані фрай прияц“.

У надії, же будзеце такі любезни то доказац и дац голем єден приклад, напредок сом готови признац же маце потполно право, а ишак, кед сце на горні не годны дац правдиви одвит, можу себе людзе вшеліячину думац о Вашых виклиданьох у „Р. Новинох“.

С почитованьем
Еуген Михайлов Коциш

НОВОСТИ

У Немецкай открыта велька завера, котра сцела зрушиц Хитлера. Англицки новини пишу же бывши канцелар Брининг у мену генерала Штайхера поставил Англіі слідующе:

- 1) Немецка призна статус кво у Европи (т. ё. одрека ше ревизії);
- 2) Немецка ше одрека Ашлусу (т. ё. припоея Австріі гу Немецкай);
- 3) Немецка не будзе силовно уплівісац на гласачох у Сарскай обласци;
- 4) Немецка будзе водзіц миролюбиву политику у духу Штрэземана.

За тоти обвязаня Брининг гледал у мену генерала Штайхера, да Франция, Америка и Англія обезбедзя Немецкай финансійску помоц.

Бувши цар Вільхельм жичел да Хітлер постане державни канцелар. Но национал-соціалисти тэраз водза антимонархістичку кампаню (борбу) прето бувши цар послал поверліве писмо Хугенбергові, у котрим віяшнел свою непокойносць. Медзі іншым наводзі же дал 35 мільёны марки за национал-соціалистичку странку а же му Хітлер дал чесне слово же поробі, да ше цар врачи назад на престол. Того дня кед бі монархія була пеставлена. Хітлер бі достал тигулу войвода і дожывотні канцелар. Тото писмо пришло до рук державнай поліцыі, котра го дала Герингові і Хітлерові. Еще на початку того року Хітлер упозорени же ше у войску появела струя, котра ідзе за диктатуру. Хітлер гледал, да ше при Райхсверу (держ. войске) поставі ёден национал-соц. комесар і да ше уклоня монархістички элементы. Тому ше іроцівел Хіндэнбург а і войни миністэр Бломберг. Сітуація була віше оштрайшадок 30 юна не пришло до прелівання крэви.

Открыта завера, котрой на чоле бул генерал Штайхер і капетан Рем. Вони позабівани а окрем. ніх еще 44 особи зоз водьства национал-соціалистичкаго. Окрем позабіваних велько особы дати прекому суду а езрами су позаверані.

Земледілцы за свой продукты кед их предаю немуша писац рачуни и таксирац их. По миністэрскім наредзеню маю то робіц лем задруги.

Умарла г-дя Кіри. То вельки научняк, котра зос свойм мужом пренашла радиум. Вона жертва науки, похорела ше, бо стайомно робела і випитовала радиумово швітло, котре ма опасне действо на живи організм.

Сто дванаццац и седем Чехословачкіх учительох допутовало на Плитвичкі Озера. Цали мешац буду у Югославіі и препутую векшу часц нашаго отечества. На Плитвичкіх Озерах буду два дні а веџ путь за Спліт.

Зос креву закончели дзелене маєтку двоме браца Нікола і Штефан Богдановіч зос села Костреши при Костайница. Вони найбогатши селяне у цалім тым краю. Их брат Сіма ше находзі у Амерыкі откаль им послал до тэраз мільён і пол динары. За шпицкі тоти пенёжи вони жем купели. Пред даскељо днями купели заш едно вельке польо од ёдного свайго сушеда. Штефан вімерал жем і подзелел ю на три часцы за себе, Міколу і Сіму. Міколові ше не пачело як то Штефан подзелел і повадзілі ше коло того. Розярени Мікола вдерел Штефана зос шекеру по плецох і чешко го півредзел. У заднім момэнту Штефган штрелел з револьвера і потрафел Міколу до чола. Обидвох их однесли до Костайничкай боліница, дзе очекую кождана часу их шмерц.

Везув є центрама за цеплу воду. Ёден таліянски инжынер виробел плян по котрим сце викорисціц Везув і цеплоту котра віходзі зос кратеру так же варош Напуль од тамаль будзедоставац през водогод цеплу воду.

Гром забил два а півредзел 10 особи у селу Румска, срез поцерскі. Ёден селян, котры бул лехчайші півредзены, не страцел присебносць та спасол шицкіх півредзеніх зос огню котры гром (перун) віволац.

Нови предсідатель республікіи Мексіко выбрані тих дньох у особы генерала п. Карденас-а.

Манджурскі разбейніцы за даскељо дні порабовали два терховні вози, два кораблі на рики Амуру руцели до воздуху, одняли даскељо автомобіли ведно зос осбами, котры у авту нашли і одведли до рабства.

ДРАГА У БАЧКЕЙ РОВНІИ

Драго, драго, чарна драго,
С прахом посыпана,
Як да і ти лем здихуеш:
С терху притрапана.

По це кочи, чарна драго,
Цали дзень бегаю,
Гей а твойо шыви власи,
Колеса буртаю!

Власи ци ше, чарна драго,
Дзвігню аж под хмари,
А на твойо шывих кридлох,
Лежа плоди стари...

ІСТОРІЯ РУССКОГО НАРОДА

Приредзел Ніколай Д. Олеяров
(Продлужене)

7. Нашествіе Татарох и іх пораз

У тим времену Россія була нападнута зос татарску наїду, пре тоту наїду Россія дожила небічну погрому и дливо не могла ше отресці вплива тей татарской наїди.

Велька держава **Темуджинова** (монголска), котра постала на початку XIII століття у штредній Азії розширила ше фришко гу границю Европи. Кед року 1223 **Татаре** удерели на Половцю, русски князове вишли на помоць **Половцю**, гоч вони були до тераз русски непріятеле. Перши князове русски **Мстислав Удалій, Данило Романович Волинськи, Мстислав Кіевски, Мстислав Черніговски** и други — збили ше зос свою войску року 1224 зос Татарами на рики **Калки** але прецерпели вельки пораз, а зос тей борби ше барз мало русского войска зачувало. Єто мили читателе, до чого привела незлога русских князюх. Але щесце було, же Татаре не вихасновали временно тей своєї побиди над русским войском. За то русски князове и после того своєго поразу и далей ше медзи собу парли на свою вельку чкоду и чкоду русского народа.

Але по 13 роках Татаре под водьом **Батуом** предприняли вельки поход на запад. Понеже виврацели державу поволжских Болгарох, удерели на русски краї, тераз на си-вернейши краї. Понеже русски князи не могли зложиць и не видзели вельку опасносць котра їм грожи, то року 1237 спадло до татарских рукох **Рязанске княжество**, року 1238 **Сузdalь, Владимир, Ростов** и други вароши. Велики князь Юрій II. Всеволодович (владал од 1212—38) погинул у битки процив Татарох на рики Сити (у марту 1238 р.). Року 1239, понеже не могли заважаць Новгород, руцели ше на южну Россію, виврацели **Переяслав, Чернігов** а на концу року 1240 завжали и старославни **Кіев**. Пад Кіева, котри бул до тераз предніло варошом Россія наполнел вельким страхом од Татарох не лем шицку Русь, але и западну Европу. Затим Татаре лехко опановали остаток Россіи, одкаль русски князи посцекали Вароши були попалені, єзри русских людзох було послано до робства. Татарска волна (габа) ишла далей на запад а шицко цо на своеї драги нашла пустошеля.

Іншак то було у часци Россіи, дзе широки стеши над Чарним морем давали Татаром приязну жем да ше постійно настаня. Так **Генуя** союзникам подала Аланій варош

Сарай, котре постало штредзиском югорусского панства Татарох. Тото панство волало ше **Златна Горда** (або Кипчак). Татаре, котри року 1272 прияли іслам (мугамеданску виру), постали нашлідніками Печенігох, Куманох и др., але нашлідніками велью горшима, бо тримали под страшним подданством цалу Русь.

Зависимосць Россії од Татарох виражала ше у главним у тим, же русски народ мушел їм кожди рок плащи дань (порції) зоз пенсажами. Татаре не рушали державного порядка русских жемох, Россія так исто як скорей була управліна од своїх князюх, котрих потвердзували татарски **Хани** (владаре). Русску православну виру Татаре не рушали, не силовали русски народ да приме другу виру, не уводзели ніяки **уніі** а духовенство русске по вецей було ошлебодзене од вшеліяких порційох. Кратше поведзено, вони брали русске злато але не заберали русску виру, русски язик, не грабали русски дух.

Зос татарским рабством русского народа Россія була одтаргнута од звязи зос западом. и од тамошнього культурного напредованя. Політичке опадане Россіі у XIII столітію проузроковало же положене Россіі було угрожаване и од западу.

У побалтских обласцю постала на початку XIII столітія немецка держава у **Лівонскай**, котра не лем же збавела Россію ёй дакедишнього панства медзи побалтицким Чудами, але принесла и важну опасносць сущедним русским княжеством. Истовременно под впливом опасносци од тей новей немецкай держави почала ше ствараць нова держава **Літва**. Литовски князь **Міндове** († 1263) соединил дотераз роздробени народ та цовечей уведол под свою верховну моц за ёден час и дакотри русски княжества як Новгородск, Чарну Русь, познейши Полоцк, Вітебск, Смоленск и тд. Але постанак Литовской держави не угрожовал голем русской народносци, бо русски народ у тот час бул культурнейши од Літванох. Велью горшим не-приятелем була тата нова немецка держава. На краю почали виступаць неприятельски проців Россії и **Шведи**, господаре Фінскай держави, поступуючи проців Новгородской жеми. Опасносць котра русскому народу грожела од тих неприятельох одстранел за длиги час тедишині новгородски князь **Александер Невски**, син велького князя Ярослава II Всеволодовича (владал од 1238—46). Року 1240 цигурно побил Шведох на рики **Неви** а подобно побил о 2 роки познейше и Лівонскую державу на **Чудским Ізеру**. Тото нам шведочи о велькай моці татарского рабства

Невски, тот побидитель над Шведами и Немцами, кед познейши ступел на велькояжевски престол (од 1252 - 1263), бул послушни гу Татаром и вировновал шицки незлагоди, котри би могли привесць гу ростаргицу зоніма. Тота политическа предусмотрытельносць Александра Невского принесла Россії голем мир и можливосць да вона збера свойю сили за будучносць.

Осторожно гу Татаром вонашал ше и наймоцнейши у тим часу владар у южнай Россії, **Данило Романович**, князь галичски († у октобру 1264 р.), котри владал у Піддолю и часди кіевского княжества. Тот князь покорел ше Татаром и геч пробовал познейше да зруци іх ярмо ипак остал под іх поданством. Гледаючи спас проців Татарох на Западу зробел початок одцудзовання Галиції од Россія. Але по його шмерцы спадло Галичске княжество на незнанне панство.

Зес мудру политику Александра Невского була дата його нашлідкіком можливосць, да аберашо свойю сили и да рихтаю соєдіненіе русской держави а познейше и ошлебодзене Россії од татарского ярма. Але скорей як цо ше тото стало, цала югозападна Россія була уцагнута до іншаких политических приликох и була за длуги часи одлучена од сиверовосточнай Россії. Тоту югозападну Русь забрала Литовска держава. У Литовской держави по шмерцы князя Миндоша настало опадане моц, и у тим часу русски княжества котри були под ёй моцу дестали свою самостойносць. Але на початку XIV. століття Литовска моц заш ше дзвигла особенно за князя **Гедимина** (од р. 1315—1340). Литване покорели княжества: Полоцке, Черніговске, Волинь зес Владимеру, а по року 1321 и Кіев и Переяслав, дакле цалу югозападну Россію. Галичским княжеством запановали року 1340 **Поляци**. Жительство тих русских крайох, котри подпадли под моц **Литви**, покорело ше радо новому пану, бо вон іх ошлебодзел од татарского робства и тримал ше гу русскому народу сношліво. **Гедимин** праял титулу краля Литванох и велью Руссох.

У новей держави народ русски як культурно напреднієши мал вельку вредносць. Русски язик (бешеда) пановал и на кральовским дворе, **руське православіе** досцигло свой верх над **католицтвом**, котре уходзело до Литви зес Западу.

*

Док ше югозападна Россія находзела у цудзея, не русской держави (у Литовской), на сиверозападу Россії у жемох бувшого княжества Суздальскаго обяўляла ше борба о первенство а зес тей борби побеноносно вишло новопостале **княжество Москов-**

сke. За време борбох медзі синамі Александра Невского тэто з початку мале уділне княжества так змоцнело, же на початку XIV. столітія предириняло зес **Тверскіма князами** побеноносну борбу за велькояжевски престол. По шмерце велького князя Андрія III. Александравича († 1304 р.) являли ше за велькояжевски престол князове: **Михайло Ярославич** Тверски и **Юрій Данилович** Мсековски. Шеднул на ньго по тзв. *Праву старшаго* по дешлебодзеню татарскаго хана **Токтая** князь Михайло, але **Юрій** зес интрагамі (сплеткамі) и подлацованьем так му длugo вшол о главу у *Златнай Горди*, же Михайло был повелік до Горди и там был забиты (року 1319). **Юрій** яостал затым вельким князом, але по його часилней шмерци († 1325) наступел **Александер II. Михайлович** Тверски. Нози вельти князь не шмел ше владац осторожно гу Татаром. Брат **Юрія** **Іван Калита** Московски вихасновал туту прилику да го важене и шеднул вон на велькояжевски престол (од 1328 до 1340). *Побіда Москви* була подполна. Іван Калита был правя тип (слика) князя, кстри ше розвил под надвладу татарску. Понеже был немилосердны гу подданим придобил за себе *Горду* (Татарох) зес лицемирну покору а також и зес генежми; небоящи ше злочинох, дзе му ше видзело же су потребни, придобил за себе зес щедрима дарами и церкву. Іван остал и по св. ёй побиди у Москви и придобил и митрополіту русского — котри ше уж року 1299. преселел зес опустошеного Кіева до Владимира на Клязьми, — да ше преселі до Москви; так Іван приобрел своїй престолници (т. е. Москви) сяй предносци над бувшим главним местом (т. е. Кіевом). Іван уведол Новгород до веckій зависносці, розширил княжество московске территориияльно (жеими) и згарнул у нім моц таку, якай не могол ше ровнац ані еден други русски князь.

Же би ше тота моц нерозтаргала, дал младшим сином лем мали уділи, а шицко друге охабел найстаршому синові **Симеону Гордому** (владал од 1340—1353). Появіли ше нашлідки дійствовання **Івана Калити**; Симеон могол уж понашац ше гу другим русским князом як старешина, як гу йэго подданим. Ещи раз на кратки час була однята велькояжевска моц роду **Калитовому**. Року 1359 вжал туту моц **Димітрый III. Константинович** Суздальски, але уж по трох роках мушел ю уступиц баш доростающиму внуку Калитовому **Димітрю IV. Івановичу** († 1389), котрого потомство почасцело зес називом **Донски**. Млади князь понеже утвардзел свою моц, дал вибудовац вельки мур около Москви и вихасновал борбу

медзи русским князами за розширене своєї жеми и за утвердзене свойого панства над німа. Прето настали му борби особено зос *Твером*. Тамошні (тверски) князь Михайло здружел ше зос Литванами и зос німа трираз (року 1368, 1371, 1372) нападнул на Московску жем, але на концу ще мушел ипак покориц. Подобно ше мушел покориц року 1371. московскому князови и *Олег Рязански*.

Истовременно опадала и моц Татарох (Златней Горди) а дзелене їх панства знатно ослабело подданство русских князех процив дакеди страшному неприятельови. Року 1378. **Димитрій** победзел намисника татарскаго. Тото ведло до того, же року 1380 татарски хан *Малай* предпринял вельки поход процив Москви. Але на Руси запановал нови дух. Шицки русски князове (окрем Олега Рязанскаго) дали велькому князювойска за **святу борбу** процив Татарох а Димитрій гоч зос велькими зтратами победзел славно Татарох на **Куліковским полю за Доном** (року 1380. септ. 8.). Тота велька и славна побида, котра виволала вельку радосц по цалей Россіи, немала на жаль другого успіху окрем моралного, бо дораз року 1381 пришол заш татарски хан **Тохтаміш** зос войском страшного вожда **Тамерлана** аж гу Москви и спалел ю. Так остало ипак шицко по старому, як и скорей було, але русски народ осетел голем першираз свою вельку силу и дostaл зос тим надію на лепшу будучносц. Достал надію же приде тот час кеди ще святи русски народ ошлебодзи зошицким од татарскаго ярма.

После **Димитрія** наступел його найстарши син **Василій I Димитріевич** (од 1389—1425 року). Василій покорел побуну Новгорода, припоець гу свайому панству княжевство Муромске, Сузальске и Нижненовгородске. Року 1395 татарски хан **Тамерлан** предпринял заш поход на Россію, але врацел ше на пол драги. По його шмерци настали у *Горди* немири, котри указовали же ще татарска держава распаднє. Зато **Василій** одказал плацці Татаром порці. Хан (татарски) *Едисей* віправел ше року 1408 проци Москви и присиловал ю да плаці порцію, але тирвали нашлідки його поход не мал; панство татарске отримовало ше над Россію лем по мену.

Векша опасносц грожела теди од Западу, од Литовской держави, бо у тим часу юго-западна Россія подпадла зошицким под Литовску державу. Син **Гедимінов Ольгерд** († 1377) завладал *Могилев*, *Вітебск*, *Брянск*, *Новгород Северски*, *Подол* зос *Каменцом*. За даяки час поддала му и *Тверь* у своїй борбі зос *Москву*. Велька держава *Ольгердова* мала скорей повагу православно-руssку як литов-

ску, але вельки княз **Ягелло** (1377—1434) дал розвою тей часци Россіи неочековані преврат зос своїм браком зос Полькию *Гедвіку* и зос наступенцем на польски трон (1386). Його держава (**Ягеллова**) була прикапчана зос тим гу Польскей а прето и гу католіцтву, (бо Поляци були католіци). Тото прикапчане було на хасен *Литви* и *Польскей* у їх борбах проци кемецкой держави, але православно-руssки народ достал ше до по-другя католіцкей Польской. **Ягелловим** на-шлідніком у *Литви* бул од року 1392 його родзина **Вітольд** зос титулу велького князя. Вон запановал року 1404 *Смоленск*, так же собственна (московска) Россія содержала лем княжевство Сузальське, Рязанске, Московске и Тверске, а гу нім дружели ше Новгород и *Псков*, гоч ше обидва тоти вароши доставали времено и под панство литовске. **Вітольд** заношел ше зос важними планами же запануе цали Восток Европи, але плани тоти були погубени зос його поразом, кетри прецерпел од **Тимурового** татарскаго войска над *Ворсклу* (р. 1399).

Роздзелене Россії докончено було познейше и **церковно** зос заснованьом окремнаго митрополити у *Кіеву* (року 1414 а зо-щицким року 1458) а еще баржей зос **унію** зос западну (католіцку) церкву, котра була оглашена року 1439 на **Флоренцким концилу** и була пріята на **Литовской Россії**.

На тот способ, зос розединенем Россія була зужена у XV. століттю на вименовани уж княжевства: Московске, Рязанске, Сузальске и Тверске, затим Новгород и Псков зос своим округом. Главним варошом тей Россія була по мену ище віше *Владимир*, але вельки князи оставали у своїх поводних княжевствах: Тверски у *Твери*, *Московски* у *Москви*. По конечней побиди московских князех **Москва** зацинела временно *Владимир* зошицким. Короноване *Василія II* отримало ше першираз не у *Владимиру* але у **Москви**. Титула велькоскняжеска престала у XIV. століттю буц предносцу стварного верховного владара (московскаго) бо попри ньому и князове тверски, рязански, нижегородски пози-вали ше „велькими князами“. Тоти уділи були у тим часу уж наслідствени у одредзеных родах; право на вельке княжевство давно уж престали фактично себе присвайц шицки *Руриковци* (потомки *Рурика*), але лем най-зnamеніteйши роди аж на конец победзели московски князи.

У граніцох поединих княжевских родах место скорейшого старшинства достава моц **первородство**; младши синове доставаю и надалей уділи, але обычно барз мали.

У односу гу Татаром настало уж од конца XIII. століття якешк полехчене. Да-кедишні дружини князіх страцели свою важносць; дружинники князіх постали богаташе, шляхта (бояре), котри ше як и скорей дзе-ліли на висших и нізших. Понеже пак князи ше немегли приключоваць гу своїм паном, патреля вони радше да свою моц повекішоу у своїм панству. Давни **въчні** (народні собра-нія) сстрацели свой значай и уступили место самовладней княжевской моци. Лем у Нов-городу и його общинах (Пскову и Вятку) заховала ше старца автономна управа.

Василій II. (1425—1462). По шмерцы Василія I. наступел його син Василій II. Вон установел порядок наслідства держави на такі способ, же по шмерцы княза цала держава преходзі на старшого сина. Попри того кед тедишині московски митрополіт **Исаідар** под-пісал на **Флоренцким концилу** (1439) акт унії русской православней церкви зос западну (католіцку) церкву бул тот митрополіт од Василія зруцени и выбраны новы митрополіт **Йона**. Од теди митрополітове русски вообще були выберани а їх вібор лем являни до Ца-риграду.

Іван III. Великий. После Василія II. наступел його син Іван III. Вон пріпада до найславнейших и найзнаменитших русских московских князіх. Вон присоединел до московского княжевства Велики Новгород. Твер-ску, Вятску, Перемиску, Печорску и Югорус-ску жем (за Уральскими горами), а медзя та-тарскими ханами и їх союзіком польским кральем Казимиром Ягайлонским знал пошац незгоду, так же вони почали войовац медзя собу. Користаючи зос того, **вон не лем раз на віше ошилебодзел Россію od татарскога ярма**, але и примушел Татарох да плаца дань (порцію) **Москви**. Понеже велі русски кня-зове видзели таку силу **Івана III**, котри ше першираз назвал **самодержцем**, (як на пр. княз Черниговски и Сиверски) добровольно прешли зос литовского княжества под царову руку. То ше очевидно не пачело литовскому князови **Александрови** и вон пошол зос вой-ску на **Москву**, але прещерпел вельчи пораз коло **Дорогобужа** (недалеко од Смоленска) року 1500.

У тым часу Турци завойоали Гречю а дзвінка остатнього греческого цара, **Софія**, нашла убіжище у Риме. Пана одал Софію за **Івана Великого**, спедзываюци ше таким способом презесц русского цара и нафод на латинску виру, но, тото ше му неудало, бо Софія исто так ше тримала крипко право-

славней вири и помагала царови укріпляц и украшовац державу при помоцы офицірох, інженірох и учених людзох зос шицких державах Европи. Русске царство росло зос силю и славу.

*

После Івана III наступел **Василій III Иванович** (од 1505—1533). Вон присоединел до московского царства Псков, Рязань и одбил од Литви место Смоленск. Його син **Іван IV Грозны** (од 1533—1587) здобувал од Татарох Казанске, Кримске и Астраханске царства, так же московска русска держава розширила ше на юг аж до брегох Ка-спійскаго мора а на восток аж до рикох Оби и Иртиша, бо тогу сибиреку жем завойовал од татарских ханох **Ермак Тимофеевич**. Іван Грозны провадзел також войны зос Поляками и зос лизонскими немецкими рицарями, бо зцел кончно розшириц свой царство аж по бреги **Балтійскаго моря**, же би могол розвіц торговлю зос Англію, але тето ше му еще не удалось и тето діло докончел аж цар Петро Великі. Под конец свога живота Іван Грозны сильно ше борел зос русскими боярами, цо сцели, же би вон дзелел свою власц зос німа, тата борба була барз кирвава и безпощадна а окрем виноватих погинули и велі невиновати людзе. Зато ипак прости народ вон бражел и страшно карал шицких, хто увредзовал народ, зато го прости народ любел и еще дотераз бува же кед русски мужик (параст) идзе на суд або до уряду, дэва у церкви служиц панихиду за цара Івана Грознаго. Іван Грозны приял ти-тулу **цара**.

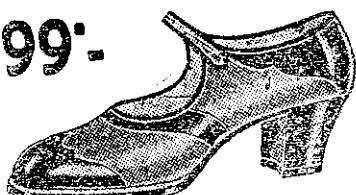
(Дальше будзе)

Дописовательном „Зарі“: Того тижня зме достали зос ріжкіх странах милого нам отечества дописы як однят на нетактични и безобразні напади „Руских Новинох“ на нас. Одніти су шицки як своим месце и мило нам, же видзіміе суд народа. „Заря“ уж спомла у кратко свойе у остатнім числе та модлі свойх множысленых врятельях котри встали и взвігли свой глас, Сюз и „Зарю“ браніц най пребача же терез то не видзе. Ми не спрічни та не сцеме ше зос „Р. Новинам“ вадзіц, маме другу задачу. Да вітлачиме шицки одніти мало бы нам були два числа. Зато их не руціміе але скажіміе як красни документы свядомесці наших людзох, котри уж за так крати час маю чисту слаку пред собу хто сце ззаду и хто леё олей на огень. Воліміе тето место пошваниц історіі руского народу.

Практичне - јефтине - елегантне

**ципеле
за
сваку
прилику!**

99.-

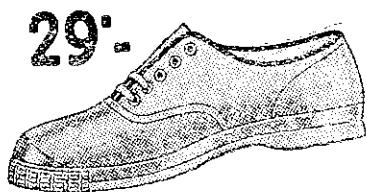
Укусно украсене семаш ципеле за по-
мазак и посете. Прие и смеђе.

39.-

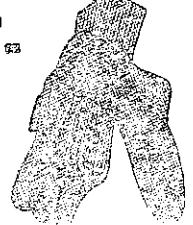
Практична платиена ципела за свадању
и олтару.

29.-

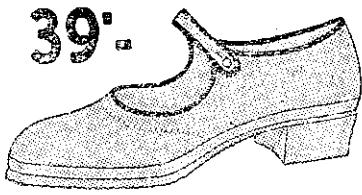

Платиена са гумским потплатом у раз-
ним бојама. Мушки Дин 39.-.

19.-

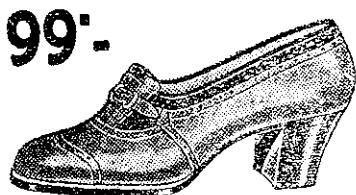

39.-

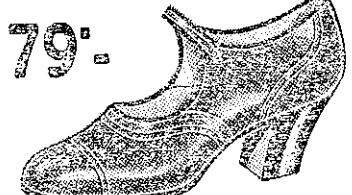
За спарне дане лагане платиене ципеле
у разним бојама.

99.-

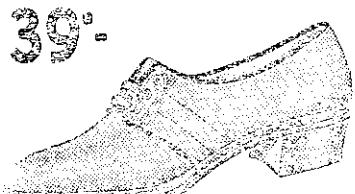
Од Ја бокса. За излазак свакој дами
неопходно потребис.

79.-

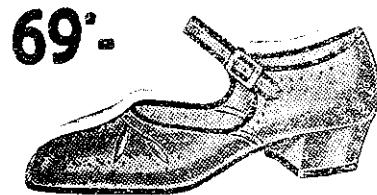
Јаке и уздржљиве ципеле од бокса.
От лака Дин 99.-.

39.-

За летовање и излете најприкладније.
Удобне су и веома лагане.

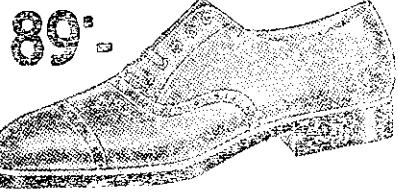
69.-

Лагана сандала у модним бојама. Удобна
и прозрачна.

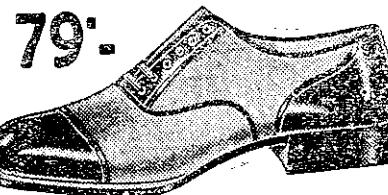
Лети носите луфа уло-
шке. Прозрачни су и
спречавају знојење.
Мушки и женски Дин
5.-, дјечји Дин 4.-

89.-

Добар бокс и јаки гумени ћек издр-
жаје сваки штранџа.

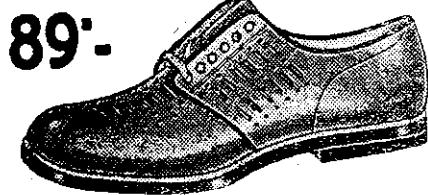
**НЕГУЈТЕ СВОЈУ
ОВУЋУ НАШОМ
КРЕМОМ**

Елегантне кожне ципеле комбиниране
са платном. Лагане и прозрачне.

**МУШКЕ ЧАРАПЕ
КОНЧАНИЕ ДИН 5.-
ФЛОР ДИН 7.- и 10.-**

89.-

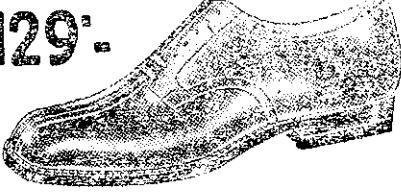

Идеалне мушки сандале за спарне даке.
Преврати и удобно.

КРЕМА ДИН 4.-

129.-

Удобност и модеран стил архитекте су
ове елегантне ципеле.

бата